Najvažniji problem sadašnjice

CIJELI svijet danas stenje pod teškim jarmom. Trideset milijuna radnika[1] ostalo je bez posla, kojim su hranili sebe i svoju obitelj. Glad im je zaprijetila bezobzirnom okrutnošću. Gladi pridružuje ee i zima sa svojim pratilicama raznim bolestima, koje mogu to lakše harati, što je organizam tugom i pomanjkanjem skršen jače oslabio. Očajno je stanje milijuna i milijuna radničkih obitelji. Ali i nekadašnji gospodari, njihovi poslodavci, zapali su često u bijedu, koje nijesu prije poznavali. Poduzeća, u koja su bili uložili svoj novac, stala su ili posve propala, a s njima i uloženi novac, novac obično mnogih obitelji dioničara. Propale banke ili velike trgovačke kuće toliko su puta pokopale pod svojim ruševinama stotine i hiljade sretnih egzistencija.[2] Pa i mnogi činovnici, koji su nekada bez brige očekivali starost, jer im je bila osigurana penzija, danas su izgubili službu i novac. Tako je mnoge činovničke obitelji stigla velika bijeda. Ovo je samo jedan letimični pogled na krizu u prvom smislu riječi, krizu novca ili »krizu kruha«, koja neposredno ugrožava tjelesni život pojedinaca i njihovih obitelji.

Nije manje strahovita, ako nije strašnija, druga kriza, koja prijeti propašću i najvećim narodima u požaru čitavog svijeta. »Kriza mira« može se zvati ona pogibao ponovnog, još strašnijega svjetskog rata negoli je bio posljednji, koji je svima ostao u tako živoj uspomeni. I najhrabrije srce strepi kod pomisli, kakav će biti budući rat. koji će imati na raspolaganje uz najsavršenije strojeve i oružje najotrovnije plinove. Zato se cijeli svijet boji novoga svjetskog rata i snuje nacrte, kako bi se sačuvao mir. Društvo naroda, Kellogov pakt, konferencije o razoružanju, ugovori o arbitraži i nenapadanju između pojedinih država, sve ovo imalo bi svijetu sačuvati blagodat mira i odvratiti od njega pogibao propasti. Pa ipak nije uspjelo zapriječiti krvavih ratova niti između država — članica Društva naroda, između Kine i Japana, Bolivije i Paragvaja. I najveći optimista mora priznati, da se svijet nalazi u najopasnijoj krizi mira.

I kriza kruha i kriza mira zadaje svu silu problema. Svaki odgovor na pitanje, kako bi se mogla svladati jedna ili druga kriza, uključuje u sebi, makar se činio najjednostavniji, mnoštvo drugih novih problema, kako bi se naime onaj priprosti savjet mogao izvesti. Takvi savjeti čine se zato tako jednostavni, jer se ne obaziru na konkretne poteškoće, a ispunjavanje savjeta zbiva se u svijetu, kakav jest, dakle sred svih

[1] **Prema vijesti A, A. iz Ženeve od 11. I. 1933.**

[2] **Sjetimo se samo na bankrot Ivana Kreugera, »kralja šibica«.**

poteškoća. Odatle ona razlika, da ne kažem opreka, između teorije i prakse.

1. Na pitanje, kako bi se mogla svladati kriza kruha, ima više odgovora. Prvi je ovaj: »Neka ljudi izbjegavaju svaku rasipnost i uopće sve izdatke, koji nijesu potrebni, pa će imati novaca za ono, što je potrebno.« Bez ikakve sumnje bilo bi u mnogim i premnogim obiteljima puno lakše, kad bi se štedilo, t. j. kad bi se razlikovalo između potrebnoga i korisnoga i ugodnoga i kad bi se prema tomu udesili izdaci. Ali poteškoća je u tom, kako ljude na to potaknuti, da uistinu započnu štediti. Svi priznaju, da je štednja potrebna,[3] ali svakomu je teško započeti, dok vidi, gdje drugi još i dalje proVodi život u rasipnosti i uživanju. Svatko bi htio najprije vidjeti primjer, i to nesamo kojega pojedinca nego većine. Riječi, pa i najuvjerljivije, nijesu dovoljne. Mogao bi netko pomisliti, da bi se štednja zakonom propisala slično kao u U.S.A. trijeznost zakonom prohibicije. Ali upravo prohibicija pokazuje, da se ne može zakonom uvesti krepost. Kaošto prohibicija nije Američana učinila trijeznima, tako ne bi mogao nikakav zakon ljudi učiniti štedljivima. Uz to dolazi poteškoća, kako bi se odredilo, koji je izdatak u pojedinom slučaju potreban ili samo koristan ili posve suvišan. Ovo je ovis-no o prilikama, u kojima se pojedinac nalazi, pa i o njegovu ličnom raspoloženju, o zdravlju i temperamentu. Nemoguć je zakon, koji bi predviđao sve ove konkretne okolnosti. A napokon bio bi takav zakon nesnosan, jer bi odviše zadirao ličnu slobodu, koja je svakomu nadasve draga. Zato nema nade, da bi se zakonom mogla uvesti štedljivost, a još manje zadovoljstvo. Ali time nije rečeno, da se štedljivost nikako ne može unapređivati. Samo je pitanje, do kojih granica, kojim sredstvima bilo privatnim bilo javnim, i u kojim stvarima. Ima dakle kod sirenja štedljivosti najvažniju riječ prirodna i natprirodna etika i pedagogika i filozofija o državi. Svakako je ovaj put k rješavahu krize veoma dug. Zato treba tražiti kraći put iz teških prilika, ti kojima se danas nalazimo, iz krize kruha.

2. Drugi odgovor na pitanje, kako bi se mogla što prije i što općenitije svladati kriza kruha, bio bi taj: »Neka se dobra ovoga svijeta, novac i zemlja i druga materijalna dobra tako razdijele, da svatko dobije ili zadrži samo, koliko treba.« Na prvi pogled moglo bi se činiti, da nema ništa jednostavnije negoli, ovakvo izravnanje razlika između siromaha, koji nema ni onoga, što prijeko treba, i bogataša, koji ima i više nego treba. Ako li stvar pomnije promatramo, nameću nam se jedno teško pitanje za drugim. Prva se poteškoća tiče već

[3] Uveli ®u <čak i »svjetski dam štednje«. Ali to nije dam, kad se na čitavom svijetu štedi, nego kad se o štednji govori.

samoga pojma, što je »suvišno«. Suvišno je ono, što je preko potrebe. Ali potrebe su najrazličitije prema okolnostima, u kojima netko živi, i prema sposobnostima i prema raspoloženju. Može nekomu nešto biti prijeko potrebno, što je drugomu sasvim nepotrebno, pa i jedan te isti može sada nešto trebati, što mu je u drugo vrijeme suvišno. Zato nema takve formule, prema kojoj bi se moglo u svakom konkretnom slučaju odrediti, što je potrebno, a što je suvišno. Pa i onda, kad je već sigurno, da je nekomu ovo ili ono suvišno, ostaje poteškoća, da li je to dužan odstupiti, i kakva je ova dužnost, da li ljubavi ili pravde. I opet, da li je dužan predati sve ili samo neki dio. Dalje, da li ima tko pravo drugomu oduzeti njegov suvišak, i tko ima ovo pravo i koliko smije oduzeti, da li čitav suvišak ili samo jedan dio, i koliki dio. Mnogo se o tom raspravljalo, osobito u ovim posljednjim godinama. Naši najbolji moraliste i etičari i socijolozi pisali su u člancima i knjigama o raznim onim pitanjima, koja se kratko izrazuju riječima »socijalni značaj prava vlasništva« ili »dužnosti vlasništva«.[4] Da su ovo teški problemi, to je svakom jasno, tko malo dublje promatra, što slijedi bilo iz pozitivnoga bilo iz negativnoga odgovora na ona razna pitanja. Zato je veoma teško ili nemoguće izvesti onaj »jednostavni« savjet, neka se dobra ovoga svijeta, novac i zemlja i druga materijalna dobra jednako medu sve razdijele. To pokazuje i neuspjeh socijalizma i komunizma. Obećao je ukinuće siromaštva i bijede i nezadovoljstva, ali uza sav napor i svu brutalnu silu nije mogao da ispuni svojega obećanja nego je pače bacio narod u veću bijedu negoli je prije bila. Ali svakako u sklop problema, kako bi se dokinula nejednakost bogataša i siromaka, ide i problem komunizma i socijalizma.

3. Treći »jednostavni« savjet, kako bismo mogli naći izlaz iz krize kruha, jest ovaj: »Neka se narod što bolje organizira u zadrugama i drugim gospodarskim društvima.« Bez sumnje su ovakva društva veoma korisna, ako su im na čelu vrsni vode. Ali tu je poteškoća, i zato često puta propadaju. Prvi je dakle problem, koji treba riješiti, ako hoćemo da pomoću organizacija izvedemo narod iz krize: kako naći ili odgojiti sposobne upravitelje privrednih organizacija. Ali makar imali najbolje upravitelje ovih društava, ipak i time kriza ne bi bila riješena. Ostalo bi teško pitanje, odakle će društvo dobiti novac i blago, kojim će moći mudro upravljati i zarađivati. I najsavršenije društvo ne može živjeti samo za se, neovisno o svakom drugom. Pače nijedna

[4] **Osobito se vodila ižestoka (bomba izimedu "vrlo uglednih tjednika »Scho.nere Zukunft« i »Neue Reich« u Beču. Od drugih časopisa spomenut ću samo najrašireniji »Linzer theologisch-praktische Quartalschrift«. Medu knjigama ide ovamo osobito »Alexander Horvath, O. P.: Eigentumsrecht nach dem hl. Thomas von Aquin. Graz 1929.« Borba se donekle stišala, kad je Pijo XI. izdao encikliku »Quadraigesimo anno« (1931.)**

država ne može biti sama sebi dovoljna nego je svaka navezana na drugu nesamo za obranu nego i za uvoz i izvoz. Ne možemo dakle sve očekivati od organizacija. Ipak je problem gospodarskih organizacija jedan od onih problema, koje treba riješiti, kada se traži izlaz iz krize kruha.

4. Ne smijemo napokon zaboraviti ni »najjednostavnijega« savjeta: »Neka se ljudi nauče biti s malo zadovoljni i neka rado snose i pomanjkanje.« Ovaj se savjet može na prvi pogled činiti najjednostavnijim, jer ne zahtijeva, kako se čini, ništa pozitivno. **Aili** uistinu ovaj savjet zahtijeva, što je čovjeku najteže(Upravo zato čovjek uzima na se i muku i napor, da se riješi pomanjkanja **i** siromaštva. Zato je dragovoljno siromaštvo stvar savršenstva, a ne običnog čovjeka. Ali budući da ima toliko nedragovoljnoga siromaštva, koje se ne može skinuti, to je neminovno pitanje, kako ljude dovesti do toga, da strpljivo i rado snose svoje siromaštvo, dokle ga se ne mogu riješiti. To su najteži problemi, koji **idu u** pedagogiku i praktičnu psihologiju i ascezu.

Tako zadaje kriza kruha bezbrojne teške probleme i etičke i tehničke i ekonomijske.

5. Jedva da je lakše riješiti »krizu mira«. Čini se mnogima, da je »problem razoružanja« isti kao »problem osiguranja mira«. Ali treba razlikovati ova dva problema, jer jedan ima biti samo sredstvo za drugi. Zapravo je svrha razoružanja smanjenje troškova oko naoružavanja, i prema tomu problem razoružanja ide u područje »krize kruha«.- Očevidno je naime, da se razoružanjem ne može osigurati mir, jer se razoružanjem ne mogu spriječiti ili onemogućiti ratovi. Pa ipak je već problem razoružanja tako težak, te ga sve konferencije nijesu do sada mogle riješiti. Razlog je ove poteškoće opće nepovjerenje. Svatko se boji, da bi razoružanjem bio izvrgnut najvećoj pogibelji u slučaju rata. Zato je prvo pitanje kod rješavanja krize mira, kako bi se uspostavilo ili uvelo opće međusobno povjerenje ili čuvstvo sigurnosti, da ne će doći do rata. Ovoj bi svrsi imalo služiti »Društvo naroda« i »Kellogov pakt«. Ali iskustvo je pokazalo, da niti ono, niti ovaj ratova ne može zapriječ'ti. Onaj narod ili ona država, koja misli, da trpe njezini životni interesi ili makar samo njezin prestiž, ne će da se pokorava »Društvu naroda«, ako zahtijeva takvu žrtvu. Voli istupiti iz »Društva naroda« ili otkazati »Kellogov pakt« negoli žrtvovati svoje interese ili svoj prestiž. Tako vidimo, da je buknuo rat između Kine i Japana, Bolivije i Paragvaja, Kolumbije i Perua, a da ga nije moglo spriječiti »D. n.«. Mislili su, da »D. n.« zato ne ireže postići svoje svrhe, jer nema svoje vojske, kojom bi moglo siliti na pokornost. Zato su htjeli narode razoružati, a »D. n.« naoružati Ali to ne bi onemogućilo ratova, jer se nezadovoljnici ne bi htjeli mirnim putem pokoravati, kad bi se od njih zahtijevale velike žrtve ili poniženja. Zato je teško vjerovati, da bi »D. n.«

moglo potpunoma osigurati mir i isključiti sve ratove. Ali time nipošto nije rečeno, da ne bi katkada moglo zapriječiti rat. Zato ostaje problem, kako bi »D. n.« moglo bolje postići svoju svrhu.

6. Samo kad bi se uklonila iz međunarodnog života svaka nepravda i svaka sebičnost, mogli bismo pomisliti na trajni međunarodni mir. Pače i onda ne bi bio svaki rat isključen. I onda bi bio moguć nesporazumak i subjektivno uvjerenje o pretrpljenoj nepravdi. U takovu slučaju nastupio bi krvavi obračun između one države, koja traži zadovoljštinu, i one, koja ne će da je dade, a to je rat. Ipak će biti manje ratova, što više bude napredovala pravda i ljubav. To je dakle problem: kako pribaviti pravdi i ljubavi prvenstvo u svijetu.

7. Ako bi postojao neki sud, u koji bi se svi narodi potpunoma pouzdavali i kojega bi se pravorijeku bezuvjetno pokoravali, i onda, kad ne bi jasno vidjeli, da je osuda pravedna, i kad bi bili pripravni dati svaku zadovoljštinu, koju bi sud naložio, onda bi svijet mogao uživati trajni mir. Ali teško je naći takav međunarodni sud, koji bi uživao ili zasluživao slijepo povjerenje svih naroda, Tefko je dati narodima pripravnost pokoriti se i onda, kad se zahtijevati žrtve. Ali daleko smo još od tog ideala, Mnogo će čovjek tako i svaki narod nada sve cijeni i čuva svoje uvjerenje i svoju slobodu te prinosi žrtve samo uz doličnu naknadu.

8. Kršćanska bi vjera imala ostvariti ovaj ideal, uvesti pravdu i ljubav među pojedincima i među narodima. Namjesnik Kristov na zemlji, Papa, imao bi uživati kao otac i kao sudac povjerenje svih naroda pa i onda, kad bi morao zahtijevati žrtve. Ali daleko smo još od toga ideala. Mnogo će trebati raditi i trpjeti i služiti se natprirodnim sredstvima, dok ee riješe ovi problemi, koje nam zadaje »kriza mira«.

Bez ikakve sumnje veoma su važni svi ovi problemi, koje smo spomenuli, jer o njima ovisi život i dobro i pojedinca i cijelih naroda. Zato moramo svi biti od srca zahvalni onima, koji troše svoje sile rješavanjem tih pitanja bilo etičkih bilo tehničkih bilo ekonomijskih. Bezuvjetno trebamo što više i što boljih stručnjaka na svim ovim područjima, na kojima se radi o životu i pojedinaca i cijelih ljudskih slojeva i naroda,

9. Ipak i sada, u vrijeme najstrašnije krize, nijesu ti problemi najvažniji. Makar se oni potpunoma riješili tako, te bi bio obezbijeden život individualni i socijalni, ne bi time bile ispunjene one najdublje težnje ljudske naravi, o kojima ovisi naše zadovoljstvo i naša sreća. Nije čovjek već rretan i zadovoljan, ako mu se ne treba bojati za život, pa ni onda, kad može bez straha provoditi najudobniji život. Vječnu je istinu izrekao Sv. Augustin, kad je napisao one

riječi:[0] »Nemirno je srce naše, dok ne otpočine u Tebi, Gospode.« A zašto ne možemo naći sreće i zadovoljstva osim u Bogu, protumačio nam je iz najdubljih razloga Sv. Toma:[9] »Ljudsko se blaženstvo ne može sastojati u stvorenom dobru. Blaženstvo je savršeno dobro, koje potpunoma umiruje težnju; drukčije ne bi bila posljednja svrha, jer bi trebalo još za nečim težiti. Predmet volje, koja je ljudska težnja, jest općenito dobro, kaošto je predmet razuma općenita istina. Iz toga je jasno, da ništa ne može smiriti ljudske volje osim općenitoga dobra, koje se ne nalazi m u kojem stvoru nego samo u Bogu, jer svaki stvor ima samo neka čest dobrote. Zato samo Bog može ispuniti ljudsku volju.« Za svakoga čovjeka, a nesamo za sveca, vrijedi, da se nije rodio za ovaj siromašni svijet nego da izađe jednoć iz ove doline suza i uniđe u blaženi vječni život, ako je to zaslužio u ovom životu.

10. Naš razum teži neodoljivim nagonom za spoznajom samoga sebe i svega drugoga na svijetu. Ali bez svijetla, koje dolazi od vječnoga, neizmjernoga sunca, sve ostaje u tami. Zato će uvijek ostati istinito Aristotelovo mišljenje, gdje veli:' »Tri su vrste teorijskih znanosti: prirodna, matematička i znanost o Bogu. Među znanostima uopće najbolje *su* teorijske; a među ovima je ona najbolja, koja je bila navedena na posljednjem mjestu, jer raspravlja o najuzvišenijem biću.« Doista, izreka dostojna genija, možebiti najvećega genija svih vremena.

11. Najvažniji su problemi oni, koji se odnose na Boga, na Njegovu opstojnost, Njegovu prirodu, Njegova svojstva, Njegovo djelovanje, Njegov odnos prema svijetu, napose prema čovjeku i njegovu životu individualnom i socijalnom. Lako je razumjeti, da je zaista tako. Ako ima Bog, stvoritelj svijeta i izvor svega, što postoji, apsolutni gospodar i upravitelj svijeta, onda Ga nitko ne smije ignorirati niti u znanosti niti u životu bilo privatnom bilo javnom. Znanost se pretvara u neznanje — Dubois-Reymondov »ignoramus et ignorabimus« —, ako ne će da prizna Boga, jer si tako onemogućuje odgovor na najvažnija i najdublja i najopćenitija pitanja. Za bezbožnu znanost nema samo onih sedam »svjetskih zagonetki«, koje nabraja Dubois-Reymond, nego i bezbroj drugih. Za onoga, koji ne priznaje Boga, mora ovaj niz žrtava, pomiješan katkada s malo veselja — život biti kaos, bez smisla i bez svrhe. Ako Bog postoji, mora On biti središte i težište čitavog svijeta i čitave povijesti. Ako postoji, stvoritelj svijeta, mora imati apsolutnu vlast, koje Mu nitko ne može oteti, niti se itko može buniti proti Njemu niti Ga prezirati bez svoje najveće štete.

[5] **Confessiones, I, 1.**

[6] **S. theol. 1—2, 2, 8 c.**

[7] **iMet. k. 7; 1064 b 1—6.**

12. Ako Bog postoji, onda se ne može nikakva kriza rješavati bez njega, a uz njega može se naći izlaz i iz sloma čitavog svijeta.

Zato su i danas, kad najstrašnija kriza kruha i mira pritište čitav svijet, najvažnija pitanja ona, koja se odnose na Boga. Ako ikada, to baš u vrijeme svjetske krize treba poglavitu brigu voditi o »Božjemu problemu«. Kaošto je Isus obećao,[8] da će oni, koji najprije traže kraljevstvo Božje i njegovu pravdu, dobiti i sve ostalo, tako će se lako riješiti i ovi drugi problemi, ako je najprije riješen »Božji problem«. Ako se narodi opet povrate Bogu, onda će iskusiti, da je doista[9] »sretan narod, čiji je Gospod Bog njegov«» A svi, koji grade svoju sreću bez Boga, vidjet će, da[10] »uzalud rade graditelji, ako Gospod ne gradi kuće.«

Ako trebamo mnogo vrsnih radnika u privredi, narodnoj ekonomiji i politici, to pak nada sve trebamo što brojnijih i što vrsnijih radnika kod rješavanja »Božjega problema«, koji će opet ujediniti s Bogom, uskrisiti opet vjeru, gdje je iščezla, ili je utvrditi. »Božji problem« je najvažniji problem sadašnjice,

Fr. Šanc D. L

[8] **Mt. 6, 33.**
[8] **Ps. 32, 12.**
[10] Fs. 126, 5.